

Sobre bogeries, seny i vacunes

Una revisió teoricopràctica de la consciència lingüística

| JOSÉ MARÍA SÁNCHEZ CARRIÓN |

Les llengües també moren perquè perden l'ànima. Durant un temps se les pot mantenir amb la respiració assistida de decrets compulsius i de motivacions ideològiques, repulsives en el fons, per la seva falta de reciprocitat, per la seva inhumanitat, al sentit de dignitat de la condició humana.

LES LLENGÜES també moren en aquesta barreja estranya d'apatia quotidiana i de desenfrenament esporàdic, perquè l'ús estereotipat que té lloc quan la necessitat de parlar es combina amb la por a parlar és alimentat per motivacions excèntriques o, cosa que és el mateix, irracionals, que dissocien la vida dels idiomes de la vida de les persones que els parlen, o que deslliguen la vida de les persones de la vida de les llengües a través de les quals experimenten la seva humanitat. Aquestes motivacions són febres aftoses del pensament humà perquè deslliguen allò que la intel·ligència humana (què vol dir precisament interl·ligam) està destinada a ajuntar.

Així que, si aquesta és la malaltia que embogeix, la vacuna que restaura el seny cal entendre-la des de la fórmula «motivació racional + ús espontani, lliure i fresc».

La motivació racional

La idea que la varietat lingüística humana constitueix un patrimoni universal i no un llast, un bé comú i no un càstig al menys espavilat a apuntar-se al carro dels gladiadors, ja forma part no solament del sentit comú d'un grup, més o menys coherent, de lingüistes o de filantrops, sinó d'organismes internacionals com la Unesco, i de la base legal de qualsevol estat genuïnament democràtic. Allà on hi ha una varietat real (o encara que no hi

sigui, com a plataforma normal d'intercanvi internacional) i no està expressament reconeguda, el seu reconeixement explícit és, precisament, una condició necessària perquè es democratitzi.

Tenint en compte la incerta sort que amenaça cents de llengües privades encara avui d'un suport demogràfic mínim, podríem pensar que aquest reconeixement arriba a destemps. Però, també aquí, podem, juntament amb aquesta sensació anterior d'impotència humana, sentir el poder de la nostra humanitat afegint-hi el nostre vessant més lúdic, una actitud responsable.

Podem triar pensar que això és veritat, que es tracta fins i tot d'una obvietat, que com les obvietats astronòmiques –en altre temps qualificades d'heterodòxies inacceptables– de Keppler, Galileu o Copèrnic, per ser reconeguda oficialment ha esperat que, alleujada del pes de dogmes caducs, la intel·ligència mitjana del comú dels mortals alcés el vol, convertís el vell cel en nou sòl, i descobrís un cel nou, més clar i més alt. O dit amb altres paraules, que travessés el llindar en què escampés la boira de tot l'aparent, i deixés reconèixer una cosa que, precisament pel que té de subtil, és molt més consistent (com també passa amb la llum): allò que dóna sentit de continuïtat, que dóna continuïtat de sentits, a l'experiència humana sobre el planeta.

Es tracta, doncs, d'una motivació racional i intel·ligent que fa passar per irracional i beneïta la que defensa la monolalia.

Al capdavall, el llenguatge genuïnament universal ja existeix, i és el llenguatge de l'art, el de la música o el de les matemàtiques. El llenguatge articulat és l'àmbit de la ment, i és articulat entre altres coses perquè s'articula amb els altres per constituir el llenguatge humà. També és força assenyat reconèixer que el que estimula la ment (fer-la créixer multiplicant les seves funcions) estimula també l'idioma i, com que ment i idioma creixen junts, la ment creixerà més i es multiplicarà més com més elevat sigui el nombre de llengües que l'estimulin.

És clar que la idea compleix l'objectiu de ser racional. Perquè, a més a més, sigui intel·ligent s'ha de vincular

(inter-lligar) amb alguna altra cosa. Amb què? Segons la nostra Teoria de l'Aprenentatge, amb l'ús. Ha d'esdevenir una forma pràctica, d'ús viu, en tant que manté també el seu poder d'abstracció, de suggerència. Sols aleshores esdevé actitud, ja que l'actitud és precisament una motivació que, per haver actuat, s'ha tornat activa.

També ho podem dir d'aquesta altra manera: perquè la motivació racional sigui intel·ligent, ha d'esdevenir activa i perdre el seu erratisme i la seva inestabilitat inicials mitjançant la seva transformació en actitud estable. L'actitud és, respecte al fixat, allò que la motivació és al revelat. I és ben sabut que el que no es cuida, es rebel·la. L'actitud desvetlla en permetre el pas d'estrella fugaç a estrella fixa, sortejant els forats negres, molt intimidadors. A això ho anomeno «arribar al nivell de suficiència».

Si aquesta és la lògica correcta, les motivacions més intel·ligents (i, per tant, les persones més intel·ligents del futur, capaces de convertir problemes aparentment irresolubles en solucions aparentment òbvies i simples), seran aquelles capaces d'engendrar una actitud conscient del valor del patrimoni lingüístic de la diversitat humana com a parts equivalents d'un tot intel·ligent (ben comunicat).

Però aquesta actitud només s'aconsegueix (però també s'aconsegueix només!) fent alguna cosa per una altra llengua, per un altre poble, per una altra cultura que estiguin en condicions més precàries que la pròpia de partida. Per què? Doncs, perquè, en l'àmbit dels valors, som el que donem i la lògica que restaura l'equilibri és donar el que ens sobra a aquell a qui li fa falta, i agafar els que ens falta d'aquell a qui li sobra. I no al revés, perquè aquí canviar l'ordre dels factors (donar el que fa falta a qui li sobra; prendre el que ens sobra d'aquell a qui li fa falta, base d'un economicisme insensat, intrínsecament invàlid) és el que ha alterat, i molt, el producte històric.

La bona notícia és que les comunitats mitjanes, aquelles que es troben en una situació intermèdia (no són llengües internacionals d'ús, però disposen d'una demografia suficient i amb mitjans legals i socials per transmetre's) són les més ben situades, realment també a mig camí (motivació racional i obertura a l'experiència en l'ocupació de nous espais=nous usos) per generar i generalitzar aquesta actitud de futur o, com m'agrada dir-ho, per actualitzar el futur. A condició, és clar, que mirem el futur amb una mirada autènticament humana.

Què és la consciència lingüística?

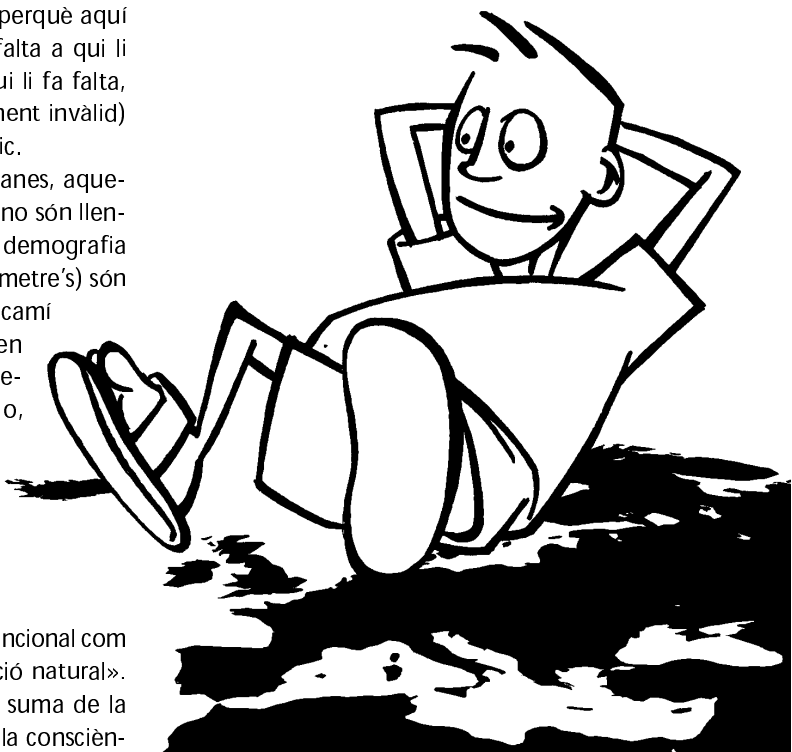
En la meua obra UFNP he definit la utilitat funcional com «la sobreposició de l'ús formal i de la motivació natural». He definit la competència lingüística com «la suma de la percepció formal i de la informal»; i he definit la conscièn-

cia lingüística com «la sobreposició de la motivació racional o intel·ligent amb l'ús espontani».

Quan parlem de consciència lingüística parlem d'una modalitat de consciència. *Consciència* és la substància (el substantiu) de la qual *lingüístico-a* és la seva especificitat (el seu accident o adjacent). No hi pot haver, doncs, consciència lingüística allà on no hi ha, ras i curt, consciència. Això, que des de la lògica filosòfica i lingüística, no és res més que una obvietat, sociològicament (i sociolingüísticament, en certs contextos) és encara una aclariment fonamentalment revelado: perquè, quan accions completament irracionals que vulnereu el dret a la vida prenen com a excusa o argument, entre altres, la causa de la reivindicació idiomàtica, la seva falta de consciència dinàmica, per activa i per passiva, qualsevol cosa que es por-

”

El llenguatge genuïnament universal ja existeix, i és el llenguatge de l'art, el de la música o el de les matemàtiques.

tin entre mans, inclosa la causa de l'idioma que diuen defensar. La realitat és que l'etarra, i altres talibanismes, han provocat un deteriorament de les motivacions racionals i d'ús espontani de l'idioma de molt difícil rehabilitació.

En reflexionar sobre la consciència lingüística, podríem continuar demanant-nos si aquest adjectiu és un adjectiu qualificatiu, un epítet, o un adjectiu especificatiu. I és això segon perquè el primer seria efectivament una redundància. Com que és la capacitat de llenguatge la que ens capacita per «prendre consciència» del món i de l'entorn, la consciència és sempre lingüística. Per això quan parlem de consciència lingüística no ens referim al llenguatge en general, sinó a la consciència que sosté i se sosté a través d'una de les múltiples llengües concretes que componen el llenguatge humà. La consciència és, en efecte, un despertar (*awareness*) que pot conduir-nos a la consciència (*consciousness*), una integració del ser i el coneixement.

Però, després d'haver anat al fons de la qüestió, busquem també les informacions que conté la forma de la paraula. Què és etimològicament *consciència*? *cum+scientia*: el saber i el coneixement que resulta d'un acompanyament. Acompanyament de qui? Evidentment, «de l'altre»: important per entendre que, si bé és veritat que la relació amb l'altre no produeix espontàniament el plaer conscienciador, és indispensable per adquirir-lo. Aquesta «ciència d'un acompanyament» de la consciència és un *ménage à trois*, com ho és l'1+1, que en la seva realitat semiòtica (i no matemàtica) són tres i no dos (1,+1=tres elements significatius). És, per tant, un intercanvi amb l'altre en què hi ha alguna cosa «nova» que «ve rere seu i és superior a ells» (Jn., 3,11): alguna cosa que els anivella, que els compensa, que els va equivaler. A l'hora d'anomenar-ho, ¿com no associar-ho amb «una llum vivificadora», amb «una verticalitat que travessa l'horitzontalitat», amb «un *tertium quid* que universalitza» o amb «un interès comú cap a la diferència de l'altre que és font inexhaurible de profundes i enriquidores coincidències»? La consciència s'adquireix, doncs, en relació amb l'altre, quan aquesta relació es conrea sota la llum «d'alguna cosa» (que aquí podem entendre com un començament, és a dir, un origen moral, teològic, filosòfic, ètic, mític, simbòlic...) que aclareix a què és igual 1+1 (i no aclareix que 1+1=2, sinó que on hi ha 1+1 hi ha «un altre jo allà al mig», un principi original, però també el principal origen de la nostra condició humana. La consciència, doncs, és una forma privilegiada de coneixement, perquè és típicament i específicament humana, permet conèixer la humanitat des de la nostra humanitat, i comença a partir del moment en què «alguna cosa» ens permet practicar (i, per tant, conèixer autènticament) la humanitat amb l'altre des d'un «no sé què» (podem anomenar-ho impuls o motivació, en qualsevol cas és una cosa que traspassa, traves-

Reconèixer l'altre com a part d'una totalitat essencial que ens abraça a tots amb una relació d'equivalència és conèixer altrament.

sant-la, una barrera que aparentment ens limita) o un «què sé jo» d'estricta equivalència, que correspon a aquesta fórmula: l'altre (tan diferent) equival (val igual que) a jo mateix (tan únic).

Reconèixer l'altre com a part d'una totalitat essencial que ens abraça a tots amb una relació d'equivalència és conèixer altrament. És una manera completament nova de visió, un saber que ha estat descobert (o revelat, en el més fotogràfic dels seus sentits) perquè ha estat compartit amb l'altre; saber estar amb l'altre, no solament per conèixer l'altre (que crearia una absorció d'un signe en l'altre), sinó sobretot per conèixer el ser que és amb mi quanestic sent jo mateix amb el si mateix de l'altre.

Si tot això és la consciència, ¿com no hem d'acceptar que la consciència lingüística és aquesta modalitat de coneixement amb l'altre que pren consciència de la llengua per donar llengua a la consciència? Des de la pròpia a la de l'altre; i des de la de l'altre a la pròpia («si pren consciència de la seva llengua, dona consciència seva a la de l'altre; si pren consciència de la llengua de l'altre, dona consciència a la seva pròpia llengua»). I si això és així, quan fem precisament això, i no una altra cosa, estem preparats per entendre, per molt que a estones sigui el més difícil d'acceptar, la continuïtat entre el que vam fer i el que continuem fent (la coincidència en la consciència) i la discontinuïtat (la discrepància en consciència) entre el que vam fer i el que fan amb el que nosaltres vam fer alguns que mai no han fet el que hem fet, però és perquè van en una altra direcció o perquè caminen molt enrere i han començat camí molt més tard... com ens passa a nosaltres en altres coses que també té la vida. (Traducció de J. N. i R) ■

► José María Sánchez Carrión (*Txepetx*) viu a França i és doctor en lingüística i filologia basca, llicenciat en filologia anglogermànica i catedràtic de llengua i literatura castellanès. Actualment, promou la Fundació Bizzi + Hitza (Tel./fax: 94 443 25 05). ✉ bizhitza@euskalnet.net
